

Розова Тамара Вікторівна, доктор філософських наук, професор,
завідувачка кафедри культурології та філософії культури, Національний
університет «Одеська політехніка», Україна
e-mail: roztam21@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-5168-425X

Грицаєнко Юрій Володимирович, аспірант кафедри культурології
та філософії культури, Національний університет «Одеська політехніка»,
Україна
e-mail: uragricaenko43@gmail.com
ORCID ID: 0009-0008-6028-9033

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД

Останніми роками українське суспільство перебуває в умовах політичної, економічної та духовної нестабільності, що загострилися у зв'язку з російською агресією проти України. Унаслідок цього ціннісна система особистості та суспільства в цілому піддається деструктивному впливу, змінюється суспільна свідомість, ставляться під сумнів системотворчі цінності та моральні настанови. Спостерігається розрив між особистісними та суспільними цінностями. Отже, дослідження проблеми ціннісних орієнтацій має як теоретичний, так і практичний характер.

Статтю присвячено теоретичному аналізу філософських, соціологічних та психологічних уявлень про цінності та ціннісні орієнтації. Проаналізовано ступінь розробленості проблеми, філософський, соціологічний та психологічний підходи до вивчення цінностей та ціннісних орієнтацій особистості.

Ключові слова: аксіологія, цінності, ціннісні орієнтації, індивідуальні цінності, соціальні цінності.

Постановка проблеми. Життєдіяльність будь-якого суспільства ґрунтується на певних цінностях та ціннісних орієнтаціях, які стрімко змінюються разом із суспільством залежно від різних зовнішніх та внутрішніх факторів. Так, останніми роками українське суспільство перебуває в умовах політичної, економічної та духовної нестабільності, що загострилися у зв'язку з російською агресією проти України. Унаслідок цього ціннісна система особистості та суспільства в цілому піддається деструктивному впливу, змінюється

суспільна свідомість, ставляться під сумнів системотворчі цінності та моральні настанови. Спостерігається розрив між особистісними та суспільними цінностями. Отже, дослідження проблеми ціннісних орієнтацій має як теоретичний, так й практичний характер.

Результати аналізу наукових публікацій. Дослідженню цінностей та ціннісних орієнтацій присвятили свої наукові праці такі відомі зарубіжні мислителі, як Р. Лотце, Г. Коген, В. Віндельбанд, Р. Ріккерт, М. Вебер, О. Маслоу, Е. Фромм, Ш. Шварц, М. Рокіч, Г. Олпорт, роботи яких є методологічним підґрунтям для сучасного осягнення аксіології.

У вітчизняній науці аксіологічну проблематику розробляють такі відомі українські дослідники, як Ю. Шайгородський [1], Т. Розова, Л. Чорна [2; 3], В. Гладь [4], О. Рибак [5], Ю. Карпюк [6], В. Дуб [7] та ін.

Останніми роками різні аспекти аксіологічної проблематики стали предметом низки дисертаційних досліджень, де аналізуються психологічні механізми трансформації ціннісних орієнтацій, системи цінностей, формування ціннісних орієнтацій молоді у процесі виховної роботи [5]. Так, Д. Місенг досліджує вплив ціннісних орієнтацій на стиль життя особистості [8]. У той самий час у науковій літературі висловлюється думка щодо недостатньої теоретичної й практичної значущості цієї проблеми. Так вважає, наприклад, Р. Чіп, на думку якого ця обставина є парадоксом [9, с. 809].

Формулювання цілей. Метою статті є міждисциплінарний теоретичний аналіз сучасних аксіологічних уявлень. Для досягнення цієї мети було поставлено такі завдання: проаналізувати ступінь розробленості проблеми, дослідити філософський, соціологічний та психологічний підходи до вивчення цінностей та ціннісних орієнтацій особистості.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проблеми цінностей та ціннісних орієнтацій бере свій початок у філософії. Трохи пізніше до освоєння аксіологічної проблематики приєдналися психологія та соціологія, що свідчить про складність та багатоаспектність цієї проблеми.

Античні філософи ототожнювали цінність із благом. Так, «основний зміст роздумів Сократа стосується проблем моралі: що таке добро і зло, справедливність і несправедливість. Філософія, за Сократом, і є способом пізнання добра і зла. Він проголошує, що знання саме по собі є добром, тому філософія як любов до мудрості може розглядатись і як моральнісна діяльність. Сократ вірив, що коли людина знає, що є добром, а що злом, вона обов'язково творитиме тільки добро. Отже, джерелом моральнісної досконалості є знання. На цій підставі Сократ виділяє три основні доброчесності людини: 1) поміркованість – знання того, як вгамовувати пристрасті; 2) хоробрість – знання про те, як долати небезпеку; 3) справедливність – знання того, як дотримувати

тися законів божественних та людських. Таким чином, Сократ намагався знайти в душі людини, в її мисленні таке надійне опертя, на якому могли б будуватися моральність, суспільне життя, держава [10, с. 18–19]. На нашу думку, саме ці добродетності людини заклали основи такого розділу філософського знання, як аксіологія. Зрозуміло, що ціннісно-орієнтаційна проблематика була предметом обговорення в усі часи європейської філософії: у Середньовіччі, в епоху Відродження, за доби Модерну.

Філософське трактування сутності цінностей відображено в теорії цінностей. Так, «цінність» як категорія стала активно розроблятися в європейській філософії, що дало поштовх для появи філософської теорії цінностей, «що з'ясовує якості і властивості предметів, явищ, процесів, здатних задовольняти потреби, інтереси і бажання людей» [11, с. 14].

Особливо яскраво філософське розуміння проблеми цінностей надано в трудах представників німецької класичної філософії І. Канта і Г. Гегеля. За І. Кантом, найвища цінність – це добра воля людини. Однією зі здатностей людини, за І. Кантом, є здатність до дії, органом якої є практичний розум. «Сферою цієї здатності є вже не природа, а практика людських дій, яку Кант зводить до моральнісних відносин і дій. Досліджується її специфіка у праці «Критика практичного розуму» [10, с. 130].

«Розглядаючи сферу моральності, Кант формулює три необхідні постулати практичного розуму як регулятиви моральнісної поведінки людей:

1) постулат свободи, 2) постулат безсмертя душі, 3) постулат існування Бога. Без них, на думку Канта, не може бути моральності. Щоб бути моральнісною, людині потрібна віра в добро і добра воля... Саме в цьому плані Кант говорив, що він обмежив сферу знання, щоб надати місце вірі. Тільки повіривши у безсмертя, у свободу волі, у Бога, людина обмежує свої егоїстичні інтереси і живе, орієнтуючись на виконання обов'язку, реалізуючи свою свободу і моральність. Кант вважав моральнісними лише ті вчинки, які людина здійснює, орієнтуючись виключно на категоричний імператив, який формулює так: «Дій так, щоб максима твоєї волі могла би мати силу принципу загального законодавства». У категоричному імперативі Кант підкреслює, що максими волі, тобто суб'єктивні правила поведінки і власні вибори людини мають узгоджуватись із загальнолюдськими інтересами і цінностями» [Там само, с. 136–137].

У середині XIX ст. видатний німецький філософ та натураліст Рудольф Герман Лотце, базуючись на філософії німецької класичної школи, публікує наукову працю «*Mikrokosmos. Ideen zur Naturgeschichte und Geschichte der Menschheit*» у трьох томах, де надає поняття «значущість» як критерій істини в гносеології. Саме Лотце вводить поняття «цінність» і трактує його як аналог

поняття «значущість». Можна констатувати, що Лотце стає одним із перших засновників аксіології як розділу філософського знання [12]. Уже у другій половині XIX ст. та у XX ст. проблема цінностей досліджується як у рамках неокантіанства, так і в англо-американському прагматизмі, у філософії життя та феноменології Е. Гуссерля.

У сучасній філософській антропології цінності розглядаються як духовні, соціальні, матеріальні. Вони досліджуються в контексті системи «цінність – особистість – суспільство». Центром філософського вчення про цінності є людина. Тому важко не погодитися з висновками дослідниці Л. Демінської про ієрархію ціннісних орієнтацій, яку вона називає трансцендентною функцією свідомості людини [13, с. 43].

Видатний соціолог М. Вебер розробляв методологію соціальних досліджень з урахуванням напрацювань філософів неокантіанської баденської школи В. Віндельбанда та Г. Ріккерта. Соціологи співвідносять цінності з категоріями мотивації, керування діяльністю людей та їхніх об'єднань. На думку М. Вебера, цінності відображають зміст інтересів різних соціальних груп залежно від конкретного історичного періоду. «Представники Фрайбурзької (Баденської) школи неокантіанства Вільгельм Віндельбанд, Генріх Ріккерт, Еміль Ласк інтерпретують кантівську відмінність між світом природи і свободи, «природної причинності» і «свободної причинності» як відмінність суто гносеологічну, яка зводиться до відмінності застосовуваних методів пізнання: «генералізуючого», при застосуванні якого виникають «науки про природу», та «індивідуалізуючого», при застосуванні якого виникають «науки про культуру». І знову ж таки, справжній кантівський зміст... змінюється, хоча, слід віддати належне неокантіанцям, стає дійсно ефективним для вирішення сучасних філософських проблем» [10, с. 130].

Як пояснював В. Віндельбанд, до розвитку аксіологічних ідей підштовхнули «розпад старих форм життя та поява нових ціннісних мотивів у європейській культурі» [14, с. 175]. Г. Ріккерт підкреслював, що віднесення до цінностей має особливу природу. У філософській концепції Г. Ріккерта світ цінностей існував окремо від психічних переживань індивіда, суб'єктивних і схильних до змін. Він дійшов висновку про абсолютні цінності, що існують поза часом. Проте Г. Ріккерт враховує і ту обставину, що процес виникнення цінностей мінливий і розвивається під впливом обставин конкретного історичного періоду [15].

Неабияку увагу вивченню поняття «цінність» приділяють і психологи. Хоча, задля справедливості, слід зазначити, що класична психологія не визнає цінності предметом дослідження тому, що їх не можна вивчати за допомогою емпіричного методу. Такої позиції дотримується відомий німецький та аме-

риканський психолог Курт Левін, який у системі наукових психологічних знань не знаходить місця для поняття цінностей. На його думку, «психологія виходить за межі класифікації лише з ціннісної основи» [16, р. 141].

На думку американського психолога Абрахама Маслоу, цінності – це потреби людини, насамперед ті, що належать до духовної сфери, – екзистенційні та соціальні [17]. Еріх Фромм також, як і А. Маслоу, вважає, що цінності пов'язані з потребами. Якщо особистість не має цінностей, вона не має сенсу життя, не відчуває своєї приналежності до суспільства, унаслідок чого духовно вмирає. Почуття спільності та приналежності йому надають якісь «ідеї, моральні цінності чи хоча б соціальні стандарти» [18, с. 26–27]. Безперечний науковий інтерес викликає концепція Е. Фромма, що розкриває проблему справжніх та хибних цінностей. Її актуалізація в житті людини відбувається тому, що інтереси людини можуть не збігатися з інтересами суспільства, під впливом якого вона перебуває [18, с. 26].

Безперечний науковий інтерес має й теорія основних людських цінностей ізраїльського психолога Шолома Шварца, яку він розробив на основі досліджень попередників [19]. Усі наступні роки він продовжував удосконалювати свою теорію цінностей, унаслідок чого з'явилася теорія спочатку семи, а пізніше десяти цінностей культурного рівня, яка стала вагомим підмогою для порівняльного аналізу цінностей різних суспільств. Шварц виділив п'ять характеристик цінностей: цінності-переконавання, які забарвлені почуттями та емоціями; цінності – мотиваційні конструкти, завдяки яким особистість, керує своєю поведінкою, будує стосунки з іншими людьми; цінності – абстрактні цілі, які не мають обмежень якимись діями чи ситуаціями; цінності-критерії, що впливають на процес вибору поведінки своєї та оцінки поведінки інших; кожна цінність має місце серед інших. З порядку цінностей, що існує, формуються пріоритети особистості. У той самий час ієрархічно впорядковані цінності є основою індивідуальності особистості [19, с. 463].

Для порівняльного дослідження різних культур професор Шварц пропонував аналізувати сукупність цінностей певної культури. Відзначаючи еволюційну роль цінностей у розвитку особистості, він вказував на те, що на їхнє формування впливають базові потреби особистості, від яких залежить збереження життя. Зокрема, це біологічні потреби; потреба в координації взаємодій у суспільстві; потреба у виживанні та добробуті груп. Для задоволення цих потреб людина має відповідним чином реагувати на зовнішні фактори [19, с. 464].

Викликає науковий інтерес концепція американського психолога М. А. Рокіча (Rokeach M. The nature of human values), що поділяє цінності на термінальні – цінності-цілі та інструментальні – цінності-кошти. Термінальні цінності –

це переконання щодо якоїсь мети, заради досягнення якої слід зробити всі можливі зусилля. Інструментальні цінності – це переконання щодо правильності тієї чи іншої поведінки в будь-яких ситуаціях [20, с. 95].

Американський психолог Гордон Віллард Олпорт у теорії особистості, наголошуючи на унікальності особистості, вважав, що поведінка людини залежить від набору ціннісних орієнтацій, які відповідають внутрішньому змісту конкретної особистості. Г. Олпорт розумів цінності як переконання в тому, що для людини має значення. Виходячи з цього, у теорії внутрішнього змісту особистості він виділив і описав шість основних типів цінностей, які характерні для всіх культур: теоретичні, економічні, естетичні, соціальні, політичні, релігійні цінності. Теоретична цінність існує для людей, яким дуже важливі істина та набуття нових знань. Життя вони оцінюють раціонально та критично. Економічна цінність – для людей, які прагнуть досягнення фінансового успіху. Їх характеризують такі риси особистості, як практичність та амбітність. Естетична цінність важлива для людей, які цінують гармонію та задоволення від життя. Соціальна цінність – для людей, які важливе значення надають дружбі, взаєминам з іншими людьми, повазі та любові з боку значущих інших. Політична цінність існує для людей, які, маючи лідерський характер, прагнуть здобути популярність, владу над іншими людьми. Релігійна цінність властива тим людям, які бачать єдність та вищий зміст світобудови. Її вплив на людей індивідуальний: одні стають екстравертами, інші – інтровертами [21].

Досить цікавими, на нашу думку, є концепції українських дослідників ціннісних орієнтацій особистості. Так, Ю. Шайгородський на основі аналізу праць зарубіжних та вітчизняних дослідників, які розкривають певні особливості цінностей, виділив такі принципи теоретичних підходів до розуміння поняття «цінність»: 1) цінності як значущі предмети, явища, події тощо; 2) цінності як корисний предмет, як засіб задоволення потреб; 3) цінності як ідеали; 4) цінності як норми [1, с. 65]. Також заслуговує на увагу його класифікація, згідно з якою цінності поділяються на об'єктивні – природні явища, матеріальні предмети, суспільні відносини; і суб'єктивні – настанови, ідеали, оцінки, орієнтації.

На погляд В. Гладь, «Цінністю вважається будь-яке матеріальне або ідеальне явище, яке має значення для людини, заради якого вона діє, витрачає сили, заради якого вона живе» [4].

О. Рибак вважає, що «Цінності людини можна розглядати як універсальні цілі та засоби їх досягнення, що забезпечують інтеграцію суспільства і водночас допомагають групі або індивіду здійснити вибір власної поведінки у значущих ситуаціях» [5, с. 29].

Цінності визначають ціннісні орієнтації людини, які своєю чергою формують її життєві цілі. У науковій літературі є різні погляди щодо авторства поняття ціннісних орієнтацій. Так, з точки зору К. Кушніра, Ю. Розпутаной [22, с. 324], Л. Демінської [13, с. 43] поняття «ціннісна орієнтація» було вперше введене в соціологію американським соціологом У. Томасом і польським соціологом Ф. Знанецьким. Згідно з нашою точкою зору, поняття «ціннісні орієнтації» було введене в науковий обіг німецьким соціологом Максом Вебером, у науковій творчості якого проблема цінностей посіла центральне місце. Це дозволяє вважати М. Вебера творцем філософії та соціології цінностей.

У соціальній психології поняття ціннісних орієнтацій виступає аналогом філософського поняття «цінності». Психологи справедливо вказують на те, що ціннісні орієнтації як елемент структури особистості сприяють кращому розумінню процесу впливу загальних соціальних детермінант на мотивацію поведінки людини. Ціннісні орієнтації досліджуються психологами у рамках соціально-психологічного підходу, враховуючи той факт, що вони впливають на всі сфери людської життєдіяльності. Розглядаючи ціннісні орієнтації як елемент структури особистості, психологи відкрили шлях до глибшого розуміння сутності соціальних механізмів, що запускають мотивацію поведінки, в основі якої знаходяться соціально-економічна природа, мораль та культура суспільства [5, с. 29].

Так, Л. Демінська стверджує: «І. Кон вважав, що ціннісні орієнтації слід розуміти як цілісну систему настанов людини, що її думки, цілі та прагнення, засоби вирішення життєвих завдань детермінуються ціннісними орієнтаціями» [13, с. 44]. З цією тезою важко не погодитися. На думку Ю. Карпюк, «ціннісні орієнтації – це складний соціально-психологічний феномен, який характеризує спрямованість і зміст активності особистості. Вони є частиною системи оцінок і ставлень особистості, визначають загальний підхід людини до світу, до себе. Вони надають змісту і напрямку особистісним позиціям, поведінці, вчинкам, діяльності загалом. Таким чином, ціннісні орієнтації є найважливішим регулюючим і детермінуючим мотивацію особистості фактором» [6, с. 69].

О. Рибак слушно вважає, що «Ціннісні орієнтації особистості формуються під впливом пануючої в суспільстві системи цінностей, яка змінюється в процесі історичного розвитку. В системі цінностей існує певна ієрархія, яка полягає в тому, що різні цінності мають певну ступінь суспільності, де одні конкретизують зміст і місце інших» [5, с. 23].

Ціннісні орієнтації відіграють важливу роль у процесі формування індивідуальної свідомості, що дає підставу вважати цю проблему людського бут-

тя однією з фундаментальних [23]. Ця роль у тому, що ціннісні орієнтації є частиною психічної регуляції поведінки людини. Д. Місенг вважає, що «Система ціннісних орієнтацій як одне з центральних утворень особистості, що виражає її змістовне ставлення до соціальної дійсності та спричиняє істотний вплив на всі сторони життєдіяльності, може розглядатися як психологічний чинник визначення особливостей становлення та здійснення особистістю свого стилю життя, зумовлюючи його індивідуалізованість» [8, с. 3].

На думку В. Дуб, ціннісні орієнтації відіграють найважливішу роль у житті особистості, оскільки вони беруть участь у визначенні життєвих цілей. Від того, наскільки правильно їх визначено, залежить ефективність їхньої реалізації. У ціннісних орієнтаціях особистості проявляється ступінь задоволення життям та її емоційний розвиток. Саме від ціннісних орієнтацій залежить успішність соціальної та психологічної адаптації. «Ціннісні орієнтації великою мірою визначають особливості соціальної та психологічної адаптації, взаємодії з іншими людьми, впливають на ефективність різних видів діяльності, визначають організацію та змістову насиченість усього життя». Ціннісні орієнтації вказують на те, якою мірою особистість є зрілою, стійкою, стабільною, а також формують такі якості особистості, як «наполегливість, активність життєвої позиції, дотримання певних принципів, відповідальність, надійність» [7, с. 62].

Отже, цінності визначають особливості адаптації, їх можна поділити на дві категорії: термінальні та інструментальні. Перші – це цінності як цілі життєдіяльності, другі – цінності як принципи життєдіяльності

Висновки. Філософські уявлення про цінності та ціннісні орієнтації формуються в рамках аксіології, предметом досліджень якої є природа цінностей, їхній вплив на життя людини і суспільства. З погляду філософії, цінності – це етичні та моральні категорії, які вказують на те, що є найголовнішим у житті людини.

У соціологічних уявленнях ціннісні орієнтації – це соціальні цінності, які відіграють важливу роль у процесі соціалізації, мотивують особистість до дій. Цінності формуються під впливом соціальних структур, взаємодії людей. З одного боку, індивідуальні ціннісні орієнтації впливають на формування соціальних цінностей, з іншого, – соціальні цінності визначають процес формування особистісних цінностей. Те, що цінності є не тільки індивідуальними, а й соціальними, зробило їх одним з основних предметів дослідження соціальної психології. У психологічних уявленнях ціннісні орієнтації виконують функцію психологічного механізму регулювання поведінки людини.

Перспективи подальших наукових розвідок можуть бути пов'язані з проблематикою зміни ціннісних орієнтацій особистості в умовах інформаційного

суспільства. Це актуально тому, що інформаційне суспільство не тільки відкрило небачені раніше можливості для розвитку всіх сфер життєдіяльності людини, а й породило низку деструктивних явищ, які завдають непоправної шкоди окремій особистості та суспільству в цілому. Одним із таких явищ є негативний інформаційний вплив. Таким чином, в умовах стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій особливого значення набуває формування ціннісних орієнтацій особистості, які зможуть протидіяти такому впливу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шайгородський Ю. Ціннісні орієнтації в психологічній структурі особистості. *Соціальна психологія*. 2009. №4 (36). С. 65–73.
2. Чорна Л. В., Розова Т. В. Практична філософія у формуванні світоглядних орієнтирів нової антропології. *Культурологічний альманах* / Укр. держ. ун-т ім. Михайла Драгоманова. Київ : Видав. дім «Гельветика», 2025. № 1. С. 448–455. doi : <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.1.51>.
3. Розова Т. В., Чорна Л. В. Трансформація аксіосфери та утопія як культурна практика раннього Модерну. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2018. №2. С. 32–36. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2018_2_9 (дата звернення: 11.05.2025).
4. Гладьо В. Сучасний світ крізь призму загальнолюдських цінностей. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/35109/1/580.pdf>.
5. Рибак О. С. Культурно-ціннісні орієнтації студентів з різним рівнем етнічної ідентичності : дис. ... канд. психол. наук. Львів, 2020. 235 с.
6. Карпюк Ю. Я. Ціннісні орієнтації як основа професійної діяльності практичного психолога. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія*. 2017. Т. 22, вип. 2. С. 66–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_psi_2017_22_2_9 (дата звернення: 15.04.2025).
7. Дуб В. Соціокультурні характеристики ціннісних орієнтацій вимушених переселенців. *Проблеми гуманітарних наук. Серія: Психологія*. 2021. №49. С. 61–71. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-8437.49.256117>.
8. Місенг Д. В. Вплив ціннісних орієнтацій на стиль життя особистості : автореф. дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2020. 20 с.
9. Чіп Р. С. Ціннісні орієнтації як механізми регуляції поведінки особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2012. Вип. 18. С. 809–819.
10. Розова Т. В., Чорна Л. В. Людина. Культура. Філософія. (Проблема людини в європейській філософії). Кн. 1. Київ ; Одеса : Освіта України, 2015. 328 с.
11. Філософський енциклопедичний словник / редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
12. Lotze H. Microcosmus: An Essay Concerning Man and His Relation to the World. Vol. 2. New York : Scribner and Welford, 1885. 740 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=hzQVAAAAYAAJ&pg=PR3&source=gbps_selected_

pages&cad=1#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 07.06.2025).

13. Демінська Л. О. Аналіз основних положень аксіологічної науки у філософському та педагогічному аспекті. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту*. 2011. № 11. С. 41–44.
14. Windelband W. Geschichte der Philosophie. *Die Philosophie im Beginn des zwanzigsten Jahrhunderts. Festschrift für Kuno Fischer*. Tübingen : J. C. B. Mohr, P. Siebeck 1900. S. 175–199.
15. Rickert H. Kulturwissenschaft und Naturwissenschaft. Leipzig : Freiburg i. B., 1899. 76 s. <https://sbc.org.pl/Content/66477/Kulturwissenschaft.pdf> (дата звернення: 02.06.2025).
16. Lewin K. The conflict between Aristotelian and Galileian modes of thought in contemporary psychology. *Journal of General Psychology*. 1931. № 5. P. 141–177. URL: https://lhc.ucsd.edu/mca/Mail/xmcamail.2012_06.dir/pdfsaaVbu3utm.pdf (дата звернення: 01.05.2025).
17. Maslow A. H. A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*. 1943. № 50. P. 370–396. URL: <https://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm> (дата звернення: 21.06.2025).
18. Фромм Е. Втеча від свободи / пер. з англ. М. Яковлева. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2019. 288 с.
19. Schwartz S. H. Values consensus and importance. A Cross-National Study. *Journal of cross-cultural psychology*. 2000. Vol. 31, № 4. P. 465–497. doi: <http://dx.doi.org/10.1177/0022022100031004003>.
20. Неприцька Т. І. Формування ціннісних орієнтацій в суспільстві в умовах війни: реалії України. *Політичне життя*. 2022. № 3. С. 93–97. doi: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2022.3.11>.
21. Allport G. W. Pattern and Growth in Personality. New York : Holt, Rinehart And Winston, 1961. 610 p.
22. Кушнір К. В., Розпутана Ю. Г. Формування ціннісних орієнтацій школярів засобами музичного мистецтва. *Молодий вчений*. 2018. № 8 (60). С. 324–327.
23. Казанджієва М., Яременко Л. Futures literacy: нова цінність в аксіології і завдання сучасної освіти. 2018. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/82947/1/Kazandzhyieva_wpr_13_2018.pdf (дата звернення: 11.05.2025).

REFERENCES

1. Shaihorodskiy, Yu. (2009). Tsinnisni oriiientatsii v psykholohichnii strukturi osobystosti. *Sotsialna psykholohiia – Social Psychology*, № 4 (36), 65–73 [in Ukrainian].
2. Chorna, L. V., Rozova, T. V. (2025). Praktychna filosofii u formuvanni svitohliadnykh oriiientyriiv novoi antropolohii. *Kulturolohichniy almanakh. Vydavnychiy dim «Helvetyka» – Cultural Almanac. Helvetica Publishing House, 1*, 448–455. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.1.51> [in Ukrainian].
3. Rozova, T. V., Chorna, L. V. (2018). Transformatsiia aksiosfery ta utopiia yak kulturna

- praktyka rannoho Modernu. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv – Bulletin of the National Academy of Culture and Arts Management*, 2, 32–36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2018_2_9 [in Ukrainian].
4. Hlado, V. Suchasnyi svit kriz pryzmu zahalno liudskykh tsinnosti. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/35109/1/580.pdf> [in Ukrainian].
 5. Rybak, O. S. (2020). Kulturno-tsinnisni oriantatsii studentiv z riznym rivnem etnichnoi identychnosti. *Candidate's thesis*. Lviv [in Ukrainian].
 6. Karpiuk, Yu. Ya. (2017). Tsinnisni oriantatsii yak osnova profesiinoi diialnosti praktychnoho psykholoha. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia Psykholohiia – Bulletin of Odessa National University. Psychology Series, Vol.22 (2)*, 66–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_psi_2017_22_2_9 [in Ukrainian].
 7. Dub, V. (2021). Sotsiokulturni kharakterystyky tsinnisnykh oriantatsii vymushenykh pereselentsiv. *Problemy humanitarnykh nauk. Seriiia Psykholohiia – Problems of the Humanities. Psychology Series*, 49, 61–71. URL: <https://doi.org/10.24919/2312-8437.49.256117> [in Ukrainian].
 8. Misenh, D. V. (2020). Vplyv tsinnisnykh oriantatsii na styl zhyttia osobystosti. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv.
 9. Chip, R. S. (2012). Tsinnisni oriantatsii yak mekhanizmy rehuliatsii povedinky osobystosti. *Problemy suchasnoi psykholohii – Problems of modern psychology*, 18, 809–819 [in Ukrainian].
 10. Rozova, T. V., Chorna, L. V. (2015). Liudyna. Kultura. Filosofiia (Problema liudyny v yevropeiskii filosofii). Knyha 1. Kyiv-Odesa: Osvita Ukrainy [in Ukrainian].
 11. Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk / redkol.: V. I. Shynkaruk (holova) ta in. 920020. Kyiv: Abrys [in Ukrainian].
 12. Lotze, H. (1885). *Microcosmus: An Essay Concerning Man and His Relation to the World*. Vol. 2. New York: Scribner and Welford. https://books.google.com.ua/books?id=hzQVAAAAYAAJ&pg=PR3&source=gbs_selected_pages&cad=1#v=onepage&q&f=false
 13. Deminska, L. O. (2011). Analiz osnovnykh polozhen aksiolohichnoi nauky u filosofskomu ta pedahohichnomu aspekti. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia ta sportu – Pedagogy, psychology and medical and biological problems of physical education and sports*, 11, 41–44 [in Ukrainian].
 14. Windelband, W. (1905). *Geschichte der Philosophie. Die Philosophie im Beginn des zwanzigsten Jahrhunderts. Festschrift für Kuno Fischer*. Toronto: Tübingen, J. C. B. Mohr, P. Siebeck [in German].
 15. Rickert, H. (1899). *Kulturwissenschaft und Naturwissenschaft*. Leipzig: Freiburg I. B. URL: <https://sbc.org.pl/Content/66477/Kulturwissenschaft.pdf> [in German].
 16. Lewin, K. (1931). The conflict between Aristotelian and Galileian modes of thought in contemporary psychology. *Journal of General Psychology*, 5, 141–177. URL: https://lchc.ucsd.edu/mca/Mail/xmccmail.2012_06.dir/pdfsaavbu3utm.pdf
 17. Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50, 370–396. URL: <https://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>

18. Fromm, E. (2019). *Vtecha vid svobody / perekl. z anhl. M. Yakovleva. Kharkiv: Klub Simeinoho Dozvillia* [in Ukrainian].
19. Schwartz, S. H. (2000). Values consensus and importance. A Cross-National Study. *Journal of cross-cultural psychology, Vol. 31, 4, 465–497*. doi: <http://dx.doi.org/10.1177/002202210003100400>
20. Neprytska, T. I. (2022). Formuvannia tsinnisnykh oriiientatsii v suspilstvi v umovakh viiny: realii Ukrainy. *Politychne zhyttia – Political life, 3, 93–97*. : doi: <https://doi.org/10.31558/2519–2949.2022.3.11> [in Ukrainian].
21. Allport, G. W. (1960). *Pattern and Growth in Personality*. New York: Holt, Rinehart And Winston.
22. Kushnir, K. V., Rozputana, Yu.H. (2018). Formuvannia tsinnisnykh oriiientatsii shkoliariv zasobamy muzychnoho mystetstva. *Molodyi vchenyi – A young scientist, 8 (60), 324–327* [in Ukrainian].
23. Kazandzhyieva, M., Yaremenko, L. (2018). Futures literacy: nova tsinnist v aksiolohii i zavdannia suchasnoi osvity. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/82947/1/Kazandzhyieva_wpr_13_2018.pdf [in Ukrainian].

Rozova Tamara, Doctor of Philosophical Science, Full Professor, Head of the Department of Cultural Studies and Philosophy of Culture, National University «Odesa Polytechnic», Ukraine

Hrytsayenko Yuriy, Postgraduate student of the Department of Cultural Studies and Philosophy of Culture, National University «Odesa Polytechnic», Ukraine

THEORETICAL ANALYSIS OF CONTEMPORARY VALUE ORIENTATIONS: AN INTERDISCIPLINARY APPROACH

In recent years, Ukrainian society has been in conditions of political, economic and spiritual instability, which have worsened due to Russian aggression against Ukraine. As a result, the value system of the individual and society as a whole is subject to destructive influence, social consciousness is changing, system-forming values and moral attitudes are being questioned. There is a gap between personal and social values. Therefore, the study of the problem of value orientations has both a theoretical and practical nature.

The article is devoted to the theoretical analysis of philosophical, sociological and psychological ideas about values and value orientations. The degree of development of the problem, philosophical, sociological and psychological approaches to the study of values and value orientations of the individual are analyzed.

Keywords: axiology, values, value orientations, individual values, social values.

